

Пунда А. В.

кандидат наук з державного управління, доцент
Західноукраїнський національний університет

Гуляк А. В.

здобувач другого (магістерського) рівня
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

АУДИТОРСЬКИЙ РИЗИК: СУТНІСТЬ, ОЦІНКА ТА МЕТОДИ ЗНИЖЕННЯ

У сучасній системі економічних відносин аудиторська діяльність відіграє роль фундаментального гаранта довіри між власниками капіталу та управлінським персоналом підприємств. Однак специфіка цієї професії полягає в тому, що аудитор не може надати абсолютну гарантію відсутності помилок у фінансовій звітності. Це зумовлено використанням вибірових методів дослідження, обмеженнями систем внутрішнього контролю клієнта та необхідністю застосування професійного судження. Саме тому категорія «аудиторський ризик» займає центральне місце в методології та організації аудиту. Згідно з Міжнародним стандартом аудиту 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту», аудиторський ризик визначається як ризик того, що аудитор висловить невідповідну (немодифіковану) думку в разі, якщо фінансова звітність містить суттєві викривлення. Стандарт чітко регламентує, що метою аудитора є зниження цього ризику до прийнятно низького рівня, що дозволяє досягти обґрунтованої, але не абсолютної впевненості [3].

Глибинне розуміння сутності аудиторського ризику вимагає його декомпозиції та аналізу взаємозв'язків між його складовими. Традиційна модель аудиторського ризику розглядає його як функцію від ризику суттєвого

викривлення та ризику невиявлення. Ризик суттєвого викривлення, у свою чергу, складається з притаманного ризику та ризику контролю. В. Ю. Фабіянська у своїх працях акцентує увагу на тому, що методика оцінки цих компонентів є критично важливою для побудови ефективної стратегії аудиту. Науковець зазначає, що притаманний ризик та ризик контролю існують незалежно від аудитора і є характеристикою клієнта. Притаманний ризик пов'язаний зі схильністю залишків на рахунках до викривлень через характер бізнесу (наприклад, складні розрахунки, висока ліквідність активів, суб'єктивні оцінки), тоді як ризик контролю відображає нездатність системи внутрішнього контролю підприємства своєчасно запобігати або виявляти такі викривлення. Аудитор не може знизити ці ризики, але зобов'язаний їх коректно оцінити для визначення необхідного обсягу роботи [7].

Процес оцінки аудиторського ризику не є статичним і одномоментним актом – це динамічний процес, що пронизує всі етапи перевірки. Р. Костирко підкреслює необхідність застосування комплексної оцінки ризику в аудиті фінансової звітності. Автор аргументує, що суто математичні підходи до розрахунку ризику є недостатніми в сучасних умовах. Забезпечення якості аудиту вимагає інтегрованого підходу, який враховує не лише кількісні фінансові показники, але й якісні аспекти: стратегічні цілі підприємства, чесність та компетентність управлінського персоналу, тиск зовнішнього середовища та галузеву специфіку. Методичні аспекти такої комплексної оцінки передбачають використання аналітичних процедур, тестування наскрізних процесів та постійний моніторинг змін у бізнес-середовищі клієнта протягом усього періоду аудиту [1].

Особливої уваги в контексті управління аудиторським ризиком заслуговує аналіз факторів, що впливають на ризик невиявлення. Цей компонент є єдиним, який знаходиться під безпосереднім контролем аудитора і залежить від якості планування та виконання аудиторських процедур. Проте, ризик невиявлення формується не лише обраною методикою вибірки, але й людським фактором. О.

Кривда, Н. Кузьмінська та Т. Драбенко у своєму дослідженні піднімають вкрай актуальну проблему кадрових ризиків аудиторських компаній. Науковці доводять, що навіть за умови ідеально розробленої програми аудиту, ризик невиявлення може зрости до неприпустимого рівня через недостатню компетентність персоналу, професійне вигорання, високу плинність кадрів або неефективну систему контролю якості всередині аудиторської фірми. Якщо аудитор втомлений, демотивований або не має достатнього досвіду для перевірки складної ділянки обліку, ймовірність пропуску суттєвої помилки зростає в рази. Тому зниження аудиторського ризику неможливе без інвестицій у людський капітал, постійного підвищення кваліфікації працівників та впровадження жорстких стандартів внутрішнього контролю якості аудиторських послуг [2].

Безпосереднім механізмом зниження аудиторського ризику є збір достатніх та прийнятних аудиторських доказів. Чим вище оцінений ризик суттєвого викривлення, тим більше переконливих доказів має отримати аудитор для зниження ризику невиявлення. Н. Стойка, М. Стойка та Л. Новіченко детально досліджували методи та процедури збору аудиторських доказів, виокремлюючи їх сутність та особливості застосування в умовах ризик-орієнтованого аудиту. Автори зазначають, що арсенал аудитора включає такі процедури як інспектування, спостереження, зовнішні підтвердження, перерахунок, повторне виконання та аналітичні процедури. Ефективність зниження ризику залежить від правильної комбінації цих методів. Наприклад, в умовах високого ризику контролю аудитор повинен віддати перевагу процедурам перевірки по суті (детальному тестуванню операцій), а не покладатися на аналітичні процедури. Крім того, науковці акцентують увагу на тому, що в цифрову епоху методи збору доказів трансформуються: використання комп'ютерних технологій дозволяє перевіряти суцільні масиви даних, що суттєво знижує ризик вибірки та підвищує надійність аудиторського висновку [6].

Варто також зазначити, що процес зниження аудиторського ризику має свої економічні межі. Аудитор повинен дотримуватися балансу між вартістю отримання доказів та їх корисністю. Однак МСА 200 чітко вказує, що складність або висока вартість процедури не є виправданням для відмови від її проведення, якщо немає альтернативних способів отримати докази. Якщо аудитор не може знизити ризик до прийнятного рівня через обмеження в обсязі інформації або неможливість доступу до даних, він зобов'язаний модифікувати свою думку або відмовитися від виконання завдання, що є крайньою формою реагування на високий аудиторський ризик [3].

Підсумовуючи проведені дослідження, можна стверджувати, що аудиторський ризик є багатогранною категорією, яка інтегрує в собі об'єктивні ризики бізнес-середовища клієнта та суб'єктивні ризики професійної діяльності аудитора. Ефективне управління цим ризиком вимагає системного підходу, що включає: глибоку ідентифікацію та оцінку ризиків суттєвого викривлення на основі розуміння бізнесу клієнта; мінімізацію внутрішніх кадрових ризиків аудиторської фірми через розвиток професійних компетенцій; та застосування адекватних методів збору аудиторських доказів у відповідь на оцінені ризики. Лише за умови дотримання цих принципів аудитор може виконати своє головне призначення – надати суспільству достовірну інформацію про фінансовий стан суб'єктів господарювання, сприяючи тим самим стабільності економічної системи.

Список використаних джерел

1. Костирко Р. Комплексна оцінка ризику в аудиті фінансової звітності: методичні аспекти та забезпечення якості. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип.76. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-47>.
2. Кривда О., Кузьмінська Н., Драбенко Т. Аналіз кадрових ризиків аудиторських компаній. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-115>.

3. Міжнародний стандарт аудиту 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту». URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-auditu>.
4. Панасюк В. М., Мельничук І. В., Омецінська І. Я. Облік та оподаткування в інтернет-бізнесі: перспективи розвитку та виклики. *Бізнес Інформ*. 2024. №1. С. 258–266.
5. Панасюк В., Мужевич Н. Особливості впливу цифровізації бухгалтерського обліку на бізнес-процеси підприємств. *Галицький економічний вісник*. 2024. Том 89. № 4. С. 42-48.
6. Стойка Н., Стойка М., Новіченко Л. Методи та процедури збору аудиторських доказів: сутність та особливості застосування. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*. 2025. Т. 346, № 5. С. 560–565. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-346-5-79>.
7. Фабіянська В. Ю. Аудиторський ризик: сутність, методика оцінки та шляхи зниження. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 1. С. 110–121.